

A versenyképesség mérése és empirikus vizsgálata a magyar kisvállalati szektorban

Versenyképesek-e a magyar kisvállalatok?

Az egyes országok versenyképességét mérő Világgazdasági Fórum Globális Versenyképességi Indexe szerint Magyarország 2014-ben a 63. helyet foglalta el a felmérésben részt vevő 144 ország között, ami háromhelyes javulás az előző évhez viszonyítva. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a válság előtt, 2007-ben még a 47. helyen voltunk, és időben a helyezésünk tendenciaszerűen egyre rosszabb. Még ennél is sokatmondóbb, hogy az újonnan csatlakozott EU-országok és a régiós országok viszonylatában már csupán Szlovákiát, Szlovéniát és Horvátországot előzzük meg (Schwab–Salaa-i-Martin 2014).

A Világgazdasági Fórum indexe döntő mértékben azt az intézményi környezetet mutatja, amelyben vállalatok tevékenykednek, keveset mond viszont a vállalatok versenyképességéről. Ha teljes képet szeretnénk alkotni erről, akkor meg kell vizsgálnunk vállalatunkat is. A Magyarországon úttörő Chikán Attila vezette „Versenyben a világgal” kutatás döntő mértékben a közép- és nagyvállalatok versenyképességére fókuszál (ld. pl. Chikán et al. 2014), a kisebb méretű cégek versenyképességének a vizsgálata azonban elhanyagolt. Ezt a hiányt pótolta a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karán az „Energiatermelési, energiafelhasználási és hulladékgazdálkodási technológiák vállalati versenyképességi, városi, regionális és makrogazdasági hatásainak komplex vizsgálata és modellezése” – TÁMOP 4.2.2 A – 11/1/KONV-2012-0058 projekt kisvállalati versenyképességgel foglalkozó munkacsoportja.

A magyarországi vállalati struktúra statisztikai adatokon alapuló vizsgálata rávilágít arra, hogy hazánkban jelentős számú – a 2012. évi adatok alapján mintegy 644 ezer – vállalat/vállalkozás működik. A hazai vállalatok európai uniós összehasonlítása ugyanakkor azt mutatja, hogy a magyar vállalati struktúra elaprózott. Ráadásul ez az elaprózottság időben fokozódik: 2000 és 2012 között eltűnt a nagyvállalatok 20, a középvállalatok 30, a kisvállalatok 40 százaléka.

¹ Egyetemi tanár, az MTA doktora, Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Gazdálkodástani Intézet.

latok 14, és a nagyobb méretű kisvállalatok (20–49 alkalmazott) 8%-a. Mikrovállalataink a versenyszféra fő foglalkoztatói, ugyanakkor nagyobb méretű cégeink az EU-átlaghoz képest kevés embert alkalmaznak. A magyar mkkv szektor 2012-ben pontosan ugyanannyi embert foglalkoztatott (1,98 millió fő), mint 2001-ben, a nagyvállalatoknál dolgozók száma pedig mintegy 80 ezer fővel csökkent (KSH Mkkv adatok 2014, 1. táblázat). A statisztikák rámutatnak arra is, hogy a magyar mkkv-k teljesítménye a hozzáadott érték alapján jelentősen elmarad a nagyvállalatokétól – összehasonlítva az EU-országokkal –, és a munkatermelékenység sokkal alacsonyabb, mint az EU-átlag (SBA Magyarország 2014). Ezek az adatok úgy is értelmezhetők, hogy a magyar mkkv szektor problémái nem a válsággal kezdődtek, hanem sokkal korábban tehetőek. Az EU-csatlakozás előnyeit a magyar mkkv-k láthatólag nem tudták kihasználni. Ezzel egy időben Kállay számításai szerint a 2007–2013-as időszakban Magyarország az EU-átlag 2,7-szeresét költötte a gazdaság támogatására (Kállay 2014).

1. táblázat: A működő vállalatok száma létszám-kategóriák szerint (választott évek 2001–2012)

Létszám-kategóriák	2001	2003	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012
1–4 fő	578 136	629 596	631 831	613 649	626 793	620 029	626 631	620 333	575 476
5–9 fő	35 205	37 504	40 514	39 954	39 560	37 073	37 857	37 977	37 765
10–19 fő	16 656	17 530	18 648	18 461	18 853	17 202	18 067	18 074	17 312
20–49 fő	9 501	10 252	10 859	9 982	10 073	9 076	8 613	8 483	8 690
50–249 fő	5 337	5 015	4 980	5 088	5 157	4 746	4 640	4 643	4 578
250 fő és felette	1 046	958	924	924	954	870	872	865	871
Vállalkozás összesen	645 881	700 855	707 756	688 058	701 390	688 996	696 680	690 375	644 692
Foglalkoztatottak száma	2 798	2 855	2 831	2 901	2 924	2 706	2 708	2 691	2 714
Kkv-k által foglalkoztatottak száma	1 981	2 078	2 066	2 123	2 144	2 012	2 003	1 978	1 981

A kisvállalati versenyképesség méréséhez egy külön modellt és indexet fejlesztettünk ki. A versenyképesség domináns elmélete, a Porter-féle „öt erő” modell (Porter 1998) az iparági versenyképesség mérésére szolgál, és nem igazán alkalmas arra, hogy a cégek különböző szintű kompetenciáit figyelembe vevő vállalatpolitikai javaslatokat és stratégiát lehessen vele kidolgozni. A Barney-féle erőforrás-elméleten (Barney 1991) és Miller konfigurációs elméletén (Miller 1986) alapuló Kisvállalati Versenyképességi Index (KVI) tíz pillérből – humán erőforrás, finanszírozás, együttműködés, termék, adminisztratív rutinok, versenystratégia, technológia, marketing, nemzetköziesedés, online jelenlét és IKT – és 55 változóból tevődik össze, amelyek segítségével mérhetővé

válk a kisebb gazdasági szervezetek komplex versenyképessége. A KVI egyéni versenyképességi pontjainak kalkulálása a vállalat holisztikus felfogásán alapszik. Ennek megfelelően a versenyképesség tíz pillére összefügg, és a vállalat versenyképességét leginkább az befolyásolja, hogy mennyire sikerül harmonizálni a tíz pillért. Az egyes pillérek jó értékeit visszafoghatják a szűk keresztmetszetet képező gyenge pillérek. Az elmélet alapján a vállalat leginkább úgy növelheti a versenyképességét, ha a leggyengébb pillért javítja, hiszen ezáltal nem csupán az adott pillér, hanem az áttételes hatásoknak köszönhetően a többi pillér értéke is növekszik. A KVI segítségével beazonosíthatók a cégek gyengeségei és erősségei is.

A 800-as erősségű mintából kialakított adatállomány alapján az átlagos versenyképességi pont a magyarországi megfigyelhető legjobb gyakorlatok, benchmarkok alapján – 0–10-es skálán mérve – 3,78. A klaszterelemzéssel kialakított nyolc csoport egyszerre mutatja a hazai kisvállalati szektor heterogenitását és homogenitását (2. táblázat).

2. táblázat: A vizsgált cégek klaszterei a versenyképesség tíz pilléréje alapján

Pillér (átlagosra igazított)	1	2	3	4	5	6	7	8	Átlag/ összesen
Humán tőke	0,640*	0,510	0,578	0,432	0,455	0,391	0,378	<u>0,347**</u>	0,450
Finanszírozás	0,610	0,422	0,386	0,398	0,623*	0,416	<u>0,366**</u>	0,386	0,450
Együttműködés	0,601*	0,440	0,453	0,516	0,383	0,322	0,301	<u>0,268**</u>	0,450
Termék és termékinnováció	0,609	0,650*	0,540	0,550	0,413	0,437	0,318	<u>0,288**</u>	0,450
Adminisztratív rutin	0,642*	0,371	0,520	0,476	0,449	0,279	<u>0,274**</u>	0,296	0,450
Versenystratégia	0,637	0,655*	0,458	0,542	0,402	0,516	0,314	<u>0,243**</u>	0,450
Technológia	0,619	0,607	0,410	0,708*	0,402	0,392	<u>0,371**</u>	0,381	0,450
Marketing	0,607	0,618*	0,616	0,492	0,444	0,419	0,377	<u>0,281**</u>	0,450
Nemzetköziesedés	0,660*	0,410	0,541	0,444	0,409	0,354	0,310	<u>0,296**</u>	0,450
Online jelenlét, IKT	0,736*	0,733	0,570	0,313	0,502	0,203	0,624	<u>0,140**</u>	0,450
Átlagos versenyképességi pont	6,01	5,01	4,68	4,47	4,21	3,43	3,38	2,67	3,81
Összesen (súlyozatlan)	123	31	108	70	121	107	86	153	799
Összesen (súlyozott)	38	61	75	74	117	156	89	191	799
Összesen (súlyozott százalék)	4,71	7,57	9,37	9,24	14,61	19,53	11,08	23,89	100,00

* A legmagasabb pillérérték

** A legalacsonyabb pillérérték

Az egyik oldalról a nyolc klaszter között igen jelentősek a különbségek, ugyanakkor a klasztereken belül nagyszámú, egymáshoz igen hasonló cégek találhatók. A legversenyképesebb cégek számaránya alacsony (4,7%), ugyanakkor tömegesen vannak igen alacsony versenyképességű, döntő mértékben igen kicsi, mikroméretű cégek (23,9%). Megállapítható, hogy kisvállalataink bajai nem szűkíthetők le az alulfinanszírozás pénzügyi gondjaira, hiszen szűk keresztmetszetek a vállalati működés bármely területén előfordulhatnak. Több különösen problematikus területet is azonosítottunk, úgymint a nyelvtudás hiánya, a továbbképzés és az együttműködés alacsony szintje, az innováció vagy az infokommunikációs eszközök alkalmazásának elégtelensége. Ezek az eredmények meglehetősen jól rímelnek Chikánék versenyképességi vizsgálatainak megállapításaira, ahol a továbbképzés, az innováció és az informatika is az elhanyagolt területek közé tartoztak (Chikán et al. 2014).

Kutatásaink alapján azt mondhatjuk, hogy az egyedi, vállalati szinten jelentkező nehézségek általános gazdaságpolitikai eszközökkel történő kezelése, véleményünk szerint, csak korlátozottan lehetséges. A pénzügyi-finanszírozási nehézségek csak a cégek egy részére jellemzőek, így a hitelezési feltételek egyoldalú javulása révén csupán korlátozott eredmények érhetők el. Olyan decentralizált támogatási rendszert kellene kialakítani, ahol a cégre szabottan, célzott módon lehetne kiküszöbölni a vállalati működést zavaró és a teljesítményt visszafogó szűk keresztmetszeteket, figyelembe véve a legjobb hazai gyakorlatokat. További tanulság, hogy nem igazán lehet eredményt elvárni azoktól a cégektől, ahol a versenyképesség minden területen alacsony vagy több szűk keresztmetszet is létezik. Ezek a cégek nem képesek kellő hatékonysággal hasznosítani erőforrásaikat. Állami eszközökkel történő támogatásuk a versenyképtelenség konzerválódását és az erőforrások elpocsékolását jelenti. A szűkös erőforrásokat azokra a cégekre és területekre kellene fókuszálni, ahol csupán 1-2 szűk keresztmetszet található, s amelyek felszámolása révén az adott cég versenyképessége látványosan javulhat. Hosszabb távon javulás viszont a vállalkozók új, a piacgazdaság által megkövetelt modern tudással, képzettséggel és technikákkal rendelkező nemzedékétől várható. Ennek időtávja azonban inkább egy évtizedben, semmint években vagy négyéves választási ciklusokban mérhető.

Hivatkozások

- Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99–120.
- Chikán A. – Czakó E. – Wimmer Á. (2014). Kilábalás göröngyös talajon. Gyorsjelentés a 2013. évi kérdőíves felmérés eredményeiről. Budapesti Corvinus Egyetem, Versenyképességi Kutató Központ.
- Kállay L. (2014). Állami támogatások és gazdasági teljesítmény. Támogatás-túladagolás a magyar gazdaságfejlesztésben? *Közgazdasági Szemle*, 61(3), 279–298.
- [KSH Mkv adatok]= KSH STADAT adatszolgáltatás, http://www.ksh.hu/stadat_eves_3_2.
- Miller, D. (1986). Configurations of strategy and structure: Towards a synthesis. *Strategic Management Journal*, 7, 233–249.
- Porter, M. E. (1998). *On competition*. Boston: Harvard Business School.
- [SBA Magyarország]= 2013. évi SBA-tájékoztató Magyarország, Vállalkozáspolitikai és Ipari Főigazgatóság, European Commission.
- Schwab, K. – Sala-i-Martin, X. (2014). *The Global Competitiveness Report 2014–2015*. World Economic Forum, Geneva.